

Miljøterapeutteam i barneverntjenesten

Miljøterapeutteam i barneverntjenesten

Evaluering av miljøterapeutteam i
barneverntjenesten i Kristiansand
kommune

Bjørn Øystein Angel og Arne Backer Grønningsæter

Institutt for sosiologi og sosialt arbeid
Universitetet i Agder

Skriftserien nr. 159 (elektronisk utgave)

44 sider

ISSN: 1503-5174

ISBN: 978-82-7117-726-3

© Universitetet i Agder, 2013
Serviceboks 422, N-4604 Kristiansand

Design: Universitetet i Agder

Emneord:
Barnevern
Miljøterapi
Hjelpetiltak
Barn
Ungdom
Familier

Sammendrag

Systematisk bruk av miljøterapeutiske tilnærminger til barn og familier i barnevernet anvendes i varierende grad. Miljøterapeutteamet er et hjemmebasert tiltak for familier som er i behov av hjelpetiltak etter lov om barneverntjenester § 4-4. Tiltaket er et førstelinjetilbud i Kristiansand barneverntjeneste. Familiene som teamet arbeider med blir henvist fra barneverntjenestens saksbehandlere.

Etter ønske fra ledelsen i barneverntjenesten ble teamet opprettet for å arbeide målrettet inn i familier i en avgrenset periode. Hensikten var å gi målrettede og virkningsfulle hjelpetiltak i en presset situasjon hvor mye tid og ressurser gikk til meldingsgjennomganger, undersøkelser, tiltakssaker og omsorgsovertakelsessaker, og hvor en opplevde mindre tid til tiltaksarbeid. Det var behov for å prøve ut alternative tiltak til familier med omsorgsutfordringer.

Miljøterapeutene har en bred faglig bakgrunn, det være seg grunnutdanning og etter/videreutdanning: én er sosionom og coach, én er barnevernpedagog og klinisk familieterapeut, en er adjunkt/ sosialpedagog med videreutdanning i barnevern. Spesialiseringene er blant annet innenfor coaching, drama, familierapi, veiledningsmetodikk, psykososialt arbeid og MST.

Teamets arbeidsformer er mangfoldige med individuelle samtaler med foreldre og barn, hjelp til å strukturere dagen, budsjett og økonomioppfølging, innlæring av hva som forventes av foreldre, samt trening i foreldreferdigheter.

Miljøterapeutteamet inngår i Tiltaksteamet og er organisert som en integrert del av barneverntjenesten i Kristiansand kommune. Det er satt av 2 årsverk fordelt på tre personer.

Å sette iverksette virksomme tiltak er en utfordring for barneverntjenesten. Rapporten er en evaluering av et miljøterapeutteam i barneverntjenesten i Kristiansand.

Emneord: Barnevern, miljøterapi, hjelpetiltak, barn, ungdom, familier

Innholdsfortegnelse

Miljøterapeutteamet i barneverntjenesten?	9
Bakgrunnen for teamet	9
Miljøterapeutteamets formål	9
Miljøterapeutteamets og kompetanse arbeidsformer	9
Miljøterapeutteamets organisering	10
Behov for evaluering av miljøterapeutteamet.....	11
Formålet med oppsummeringen og vurderingen	11
Hovedproblemstilling.....	11
Analyseramme – teoretisk utgangspunkt	11
Metode og metodebetraktninger.....	13
Intervjuingen	14
Utvalget har bestått av følgende informanter.....	15
Tekstanalyse	15
Gjennomføring	15
Evalueringens bidrag til ny kunnskap.....	16
Hvordan klarer miljøterapeutteamet å realisere sine mål innenfor de rammer som foreligger?	17
Kjennskap til miljøterapeutteamet.....	17
Problematikk.....	17
Miljøterapeutteamets prioriterte formål	18
Et ambisiøst mandat med sprikende målsettinger?	18
Arbeidsmetoder.....	21
Antatte virksomme komponenter.....	24
Hva har miljøterapeutteamet betydd for det tverrfaglige og tverretatlige samarbeidet?.....	26
Er det noe hensikt å ha et slikt team?	27

Referanser.....	37
Vedlegg.....	39
Vedlegg 1. Samtalemomenter.....	39
Vedlegg 2. Informantoversikt.....	41
Vedlegg 3. En kort beskrivelse av de gjennomgatte enkeltsakene.....	43

Miljøterapeutteamet i barneverntjenesten?

Miljøterapeutteamet er et hjemmebasert tiltak for familier som er i behov av hjelpetiltak etter lov om barneverntjenester § 4-4. Tiltaket er et førstelinjetilbud i Kristiansand barneverntjeneste. Familiene som teamet arbeider med blir henviset fra barneverntjenestens saksbehandlere.

Prosjektperioden var opprinnelig fra 1. september 2011 til 30. juni 2012, men ble utvidet til 31. desember 2012.

Bakgrunnen for teamet

Etter ønske fra ledelsen i barneverntjenesten ble teamet opprettet for å arbeide målrettet inn i familier i en avgrenset periode. Hensikten var å gi målrettede og virkningsfulle hjelpetiltak i en presset situasjon hvor mye tid og ressurser gikk til meldingsgjennomganger, undersøkelser, tiltakssaker og omsorgsovertakelsessaker, og hvor en opplevde mindre tid til tiltaksarbeid. Det var behov for å prøve ut alternative tiltak til familier med omsorgsutfordringer.

Miljøterapeutteamets formål

Formålet med miljøterapeutteamet er at barneverntjenesten skal tilby målrettede tiltak til familier som er i behov av hjelpetiltak etter lov om barneverntjenester § 4-4.

Effektmål

- Målrettet arbeid i en avgrenset periode på 3 måneder
- Metode ut fra hva miljøterapeut og kurator i samarbeid med familien tror vil være det beste
- Nettverksbasert tilnærming
- Tett samarbeid utad med viktige instanser

Resultatmål

Barneverntjenesten vil gi målrettede og virkningsfulle hjelpetiltak.

Miljøterapeutteamets kompetanse og arbeidsformer

Miljøterapeutene har en bred faglig bakgrunn, det være seg grunnutdanning og etter/ videreutdanning: én er sosionom og coach, én er barnevernpedagog og klinisk familieterapeut, en er adjunkt/ sosialpedagog med videreutdanning i

barnevern. Spesialiseringene er blant annet innenfor coaching, drama, familierterapi, veiledningsmetodikk, psykososialt arbeid og MST.

Teamets arbeidsformer er mangfoldige med individuelle samtaler med foreldre og barn, hjelp til å strukturere dagen, budsjett og økonomioppfølging, innlæring av hva som forventes av foreldre, samt trening i foreldreferdigheter.

Miljøterapeutteamets organisering

Miljøterapeutteamet inngår i Tiltaksteamet og er organisert som en integrert del av barneverntjenesten i Kristiansand kommune. Det er satt av 2 årsverk fordelt på tre personer.

Det er satt ned en prosjektgruppe bestående av miljøterapeutene samt avdelingsleder for Barne- og familieavdelingen og Ungdomsavdelingen. Avdelingsleder for Barne- og familieavdelingen og barneverntjenestens enhetsleder utgjør styringsgruppen.

Behov for evaluering av miljøterapeutteamet

For å kunne ta en beslutning om prosjektperioden skal avløses av at tiltaket gjøres permanent ønsker barneverntjenesten en evaluering av tiltaket med hensyn til måloppnåelse samt hva en kan lære av dette.

Universitetet i Agder ved Praxis-sør ble kontaktet for å bistå med vurderingen av tiltaket. Prosjektet ble meldt til Personvernombudet for forskning ved Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD, 2000).

Formålet med oppsummeringen og vurderingen

Formålet er å gi kunnskap om utfall og opplevelse av miljøterapeuttiltaket.

Hovedproblemstilling

Gir miljøterapeuttiltaket hjelpetiltak som er målrettete og virkningsfulle?

Følgende underspørsmål stilles: I hvilken grad er miljøterapeutenes innsats avgrenset til en periode på tre måneder? Hvordan samarbeides det utad med andre sentrale aktører? Er tilnærmingene nettverksbaserte? Hvilken overføringsverdi har erfaringene fra tiltaket til andre deler av barneverntjenestens arbeid? Hvordan påvirker miljøterapeutenes arbeid arbeidssituasjonen for ansatte i de andre teamene i barneverntjenesten?

Analyseramme – teoretisk utgangspunkt

I vår organisasjonsteoretiske tilnærming har vi hentet inspirasjon hos Scott (1992), som blant annet ser på organisasjoner som sosiale systemer, der ulike trekk ved organisasjonen påvirker hverandre innbyrdes. Tanken bak er at uansett oppgave eller hvilket problem som skal løses vil enhver endring i et av trekkene ved organisasjonen innvirke på de andre trekkene.

Først og fremst har selve **målsettingen** betydning for det arbeidet som utføres. Om det for eksempel er slik at målsettingen er uklar, eller dersom det er uenighet om målsettingen kan det virke uheldig inn på miljøterapeutteamets virksomhet.

Et viktig trekk ved enhver organisasjon er **ideologi**, forstått som organisasjonens verdier og virkelighetsoppfatninger. Som det går fram av denne rapporten er det glidende overganger mellom flere av de organisasjonstrekkene som presenteres her, særlig mellom *mål* og *ideologi*.

Et annet trekk ved miljøterapeutteamet vi har fokusert på er **ressurser**. I analyser av organisasjoner tenker en på både faglige, bygningsmessige og økonomiske ressurser. Klientene – de en er satt til å arbeide med – regnes også som en del av ressursene.

I organisasjonsanalyser benevnes alle de virkemidlene organisasjonen tar i bruk for å nå sine mål som **teknologi**. En tenker da ikke kun på tekniske innretninger men også på aktiviteter som samtaler, coaching, ulike møter og aktiviteter. Det vil si alle de arbeidsmåtene som tas i bruk av miljøterapeutteamet; det å være oppsøkende, pågående, tilgjengelige og fleksible i sine tilnærminger.

I organisasjonssammenheng er det og nær sammenheng mellom ideologi og **struktur**, altså organisasjonens oppbygning, arbeidsdeling, kommunikasjonsmønstre og mer stabile mønstre.

Aktørene som inngår i miljøterapeutteamet og det sosiale samspillet mellom dem er også av betydning for analysen. Å beskrive aktørene, deres strategier og handlinger berøres i noen grad. Det er en stor utfordring å beskrive vekselvirkningen mellom aktørene og mer over-individuelle trekk ved organisasjonen, særlig fordi det har vært store endringer i barnevernet organiseringer nasjonalt og lokalt, noe som igjen har virket inn på aktørene. Over-individuelle trekk er trekk ved organisasjonen som er forholdsvis uavhengig av personlige egenskaper.

Forholdet til **omgivelsene** er det siste trekket som er av interesse. Omgivelsen i denne sammenhengen er barnehage, skole, det statlige barnevernet, sosialtjeneste, Abup, fastlege, og oppfølgingstjenesten.

Disse trekkene er særlig interessante å berøre i evalueringen siden de i sosiologisk forstand anses som over-individuelle, og kan gi forståelse til de prosesser som utspiller seg i organisasjonen. I foregående kapittel går det fram at dette er en beskrivende studie med forholdsvis åpne problemstillinger. Dette tilsier at rapporten heller ikke er bygd opp med klare skiller mellom teoretiske drøftinger og spesifikt materiale om miljøterapeutteamet. De generelle teoretiske drøftingene fremkommer sammen med beskrivelsene av de enkelte delene i evalueringen.

Metode og metodebetraktninger

Med utgangspunktet i at det å intervjuere brukere vil implisere en betydelig større design hvor samtykke og konsesjonsmessige forhold ville komplisere det hele ble det besluttet at en ikke skal intervjuere brukerne, men fokusere på de organisatoriske og metodiske erfaringer i prosjektet.

Spørsmålet som melder seg er hvilke metodiske grep som er egnet til å få fram kunnskap om miljøterapeutteamets arbeid, da det finnes ulike måter å belyse studiens problemstilling på.

Den metodiske tilnærmingen styres av hvilke forskningsspørsmål (problemstilling) som skal besvares og hva som er hovedformålet med evalueringen (undersøkelsen) (Fog, 2004). Bak valg av metodologi finnes bestemte oppfatninger om hvordan virkeligheten betraktes og hvordan vi får kunnskap om den. Med bakgrunn i evalueringens problemstilling og eksplorerende utgangspunkt var det naturlig å velge en kvalitativ tilnærming med kvalitative intervju da disse er egnet til å få fram dybde og variasjon i aktørenes opplevelser. Når det gjelder hvem som skal intervjues, følger dette av evalueringen formål.

Intensjonen med undersøkelsen er blant annet å se de ansattes og samarbeidende instanser sine erfaringer og opplevelser gjennom deres egne «briller». En ønsket således ikke å benytte seg av en tilnærming der en på forhånd hadde definert og bestemt problemet, for eksempel med forhåndsformulerte spørsmål og faste svaralternativer. Vi ønsket en metode der de spesifikke spørsmålsstillinger kunne formes underveis i møte mellom informantene og forskeren. Kvalitative intervjuer gir anledning til å bli med inn og se verden med informantenes «briller». McCracken (1988) framhever også at kvalitativt intervju gir anledning til å få del i informantenes mentale prosesser, å se og erfare verden slik de gjør det, og å få fram forståelse av opplevelser og mulige mønstre i informantenes opplevelser.

Det var viktig for oss å få fram nyansene i problemstillingen og vi mente derfor at det var viktig å samle inn data som går i dybden. Vi var ute etter variasjonsbredden i opplevelser og det fanger en best opp via kvalitative intervju.

Da en har valgt bort det å intervjuere familiene som en kilde til kunnskap vil en konsentrere seg om den kunnskapen som saksbehandlerne (som leverer familier til miljøterapeutteamet) samt samarbeidende instanser besitter. Å intervjuere

disse vil være sentralt. Miljøterapeutene selv er en ytterligere kilde til kunnskap om tiltaket.

Ved siden av intervju vil en analysere et utvalg av typiske tiltaksplaner med tilhørende evalueringer. Denne gjennomgangen vil særlig fokusere på grad av måloppnåelse samt hva som fremmet eventuelt hemmet denne.

Samtaleguide

For å belyse problemstillingen og forskningsspørsmålene ble det altså gjennomført kvalitative intervjuer med ansatte, samarbeidende instanser, samt saksbehandlere i barneverntjenesten som har levert saker til teamet. Ut fra prosjektets problemstilling og ønsket om en kvalitativ tilnærming har det vært ansett mest formålstjenlig å benytte intervjuer som tar utgangspunkt i en intervjuguide som inneholder visse emneområder som en ønsker å dekke. Spørsmålene brukes ikke nødvendigvis akkurat slik de står, eller brukes ikke i det hele tatt, men de kan være gode retningslinjer underveis. Temaer for intervjuene var blant annet, *Prosjektets formål, Hva har kjennetegnet det metodiske arbeidet?* og *Hva har miljøterapeutteamet betydd for det tverretatlige/tverrfaglige samarbeidet?* og *Teamets fungering – resultater?* Jfr. vedlegg 1 *Samtalemomenter*. Spørsmålene/ temaene ble forsøkt formulert slik at informantene i størst mulig grad skulle få anledning til å reflektere omkring svarene. Den samme temaguiden ble brukt både ved fokusgruppene og ved individintervjuene, selv om spørsmålene ble tilpasset situasjonen og informantens rolle relatert til miljøterapeutteamet.

Intervjuingen

Når en velger ut informanter må en etterstrebe at utvalget består av informasjonsrike informanter ved at de har potensiale til å belyse problemstillingen på best mulig måte (Patton, 2002). Det er blitt gjennomført intervjuer med ansatte i miljøterapeutteamet, representanter fra barnevernets saksbehandlere og representanter for samarbeidende instanser, jfr. vedlegg 2 *Informantoversikt*.

Innen kvalitativ forskning kan det være en diskusjon om hvor mange informanter en skal intervjuer. I denne evalueringen har vi intervjuet 13 informanter og en vurderte dette som tilstrekkelig i det en etter hvert nådde et metningspunkt med hensyn til nye aspekter som ble belyst (Kvale & Brinkmann, 2009; Repstad, 1998). Det vil si at når en ikke oppnår å belyse de ulike aspektene ytterligere kan en anse antall intervjuede tilstrekkelig.

Det ble gjennomført to fokusgruppeintervjuer, med henholdsvis tre miljøterapeuter og fem saksbehandlere som har levert saker til teamet. Dessuten ble det gjennomført individuelle intervjuer med samarbeidende instanser. Intervjuingen ble foretatt hos de nevnte representantene. Det ble tatt grundige notater under fokusgruppene. Alle intervjuene ble dessuten tatt opp og i ettertid del-transkribert.

Utvalget har bestått av følgende informanter

1. Ansatte i barneverntjenesten som har levert familier til teamet (fokusgruppe).
2. Ansatte i miljøterapeutteamet (fokusgruppe).
3. Samarbeidende instanser (individintervjuer).

Fokusgruppeintervju kan være en effektiv metode for intervjuing av teamet, ansatte i barneverntjenesten og samarbeidende instanser. Fokusgrupper er en effektiv måte å få fram kompleks informasjon fordi deltakerne assosierer på hverandres utsagn. Valget mellom gruppeintervju og individuelle intervjuer er her knyttet til at det å overføre saker til miljøterapeutene i stor grad er et spørsmål om institusjonell praksis, mens de samarbeidende instansene primært sitter med individuelle erfaringer knyttet til arbeidet. Vi har gjennomført tre runder med intervjuer. I september intervjuet vi miljøterapeutene, i november samarbeidende instanser og i desember ansatte i barneverntjenesten som har levert familier til teamet intervjuet.

Tekstanalyse

Ved gjennomgangen av tiltaksplaner og rapporter ba vi om å få et utvalg gruppert i tre kategorier: 1. saker der barneverntjenesten vurderer at en har lyktes. 2. saker der en ikke har lyktes, og 3. saker der en delvis har lyktes. Det er gjennomgått tre saker av hver kategori, alle sakene er anonymisert. Det vi har konsentrert oss om ved gjennomgangen av tiltaksplanene med tilhørende evalueringer er om tekstene er bygd opp rundt en kompenserende eller en endringsbasert argumentasjon.

Gjennomføring

Prosjektet er gjennomført av førsteamanuensis Bjørn Øystein Angel og førsteamanuensis Arne B. Grønningsæter. Begge arbeider ved Institutt for sosiologi og sosialt arbeid ved Universitetet i Agder.

Evalueringens bidrag til ny kunnskap

Det er nødvendig å nevne at vi som forskere ser verden som sammensatt av mange mennesker med forskjellige oppfatninger om hvordan ting henger sammen og virker. Det er også på sin plass å anføre at vi som forskere ikke går ut i feltet og samler inn objektive data, altså «sannheten som kun ligger der ute og venter på oss». Dataene er noe vi produserer sammen med informantene (Ryen, 2002). Det viktigste i kvalitativ forskning er den forståelse en kommer fram til på bakgrunn av de fenomener som studeres. Det er fortolkningen som gir grunnlag for overførbarhet, og ikke mønstre i datamaterialet. Et sentralt spørsmål blir da om fortolkningen også kan overføres til andre sammenhenger og om den kan bidra til en mer generell teoretisk forståelse (Thagaard, 2003). Overførbarhet medfører en rekontekstualisering på den måten at den teoretiske forståelsen som er knyttet til et spesifikt prosjekt settes inn i en videre sammenheng. Slik kan en enkelt undersøkelse bidra til en mer generell teoretiske kunnskap og forståelse. Overførbarhet kan også knyttes til gjenkjenning i det personer med erfaring fra de fenomenene som studeres, eller informantene kan kjenne seg igjen i fenomenene.

Hvordan klarer miljøterapeutteamet å realisere sine mål innenfor de rammer som foreligger?

Hensikten med evalueringen har vært å vurdere nytten av miljøterapeutteamet for å legge til grunn en lærings- og forbedringsprosess i etterkant av evalueringen. I dette kapitlet gjengis trekk ved tiltaket som ulike aktører har fremholdt i sine fortellinger om miljøterapeutteamet. En har vært opptatt av å danne et bilde av sentrale aktørers opplevelser og oppfatninger, deres meninger rundt mål og midler i forhold til miljøterapeuttiltaket. Vi har også ønsket å få tak i deres versjoner av problemforståelser og utvikling av miljøterapeutteamet. Graden av sammenfall eller mangel på sammenfall i oppfatninger kan gi viktig kunnskap om tiltaket. Det kan for eksempel si noe om miljøterapeutteamet klarer å formidle de holdninger de ønsker å formidle og hvorvidt og hvordan de får barn og familier til å respondere slik de ønsker.

I denne evalueringen er det ikke lagt opp til noen vurdering av behandlingseffekten – og i alle tilfelle vil det være problematisk etter så kort tid (også vanskelig å vurdere på lang sikt). Men noen synspunkter på miljøterapeutteamets innsats overfor barn og familier vil bli gjengitt. Rapporten vil som tidligere nevnt søke å belyse samspillet mellom målsetting, ideologi, ressurser, teknologi, struktur, aktører og forholdet til omgivelsene, uten at organisasjonstrekkene får et kapittel hver. En har søkt å reise noen temaer som det drøftes rundt og hvor de ulike organisatoriske trekkene er innbakt i analysen og drøftingene.

Kjennskap til miljøterapeutteamet

De eksterne informantene kjenner til teamet fra arbeid med enkeltsaker og møter i ansvarsgrupper, samt øvrige samarbeidsmøter.

Problematikk

Barna og foreldrene som miljøterapeutteamet arbeider med kjennetegnes blant annet ved at de lever i en vanskelig livssituasjon, herunder psykiske vansker og rusproblematikk hos foreldre som fører til at de ikke klarer å gi barna den omsorgen de trenger. Videre barn som samarbeidspartnerne reagerer på, for eksempel at ting ikke blir fulgt opp, at barna er skitne når de møter til barnehage/skole, at barna er trøtte, at barna sliter med noe i livet sitt. Og endelig relasjonelle og emosjonelle problematiske forhold mellom foreldre og barn.

Annen problematikk går på det å kunne klare å være foreldre. Det å sette hensiktsmessige grenser for barna. Det å lære barna hensiktsmessig atferd. Det er mange barn med foreldre som ikke er norske, som kommer fra forhold med vold og trusler. Foreldre og barn kjenner ikke systemene her i Norge. Foreldrene vet ikke hvordan de skal gjøre ting for å gi barnet best mulig tilbud. Det å lære foreldrene å komme og hente barn i barnehagen til fastsatte tider, er blant annet en utfordring for enkelte.

De ni enkeltsakene som er gjennomgått representerer barn i med stor variasjon i alder. Veldig mye av den beskrevne problematikken handler om samspillet mellom foreldre og barn. Flere av barna/foreldrene har innvandrerbakgrunn. I flere av sakene ser det ut til at miljøterapeutene ser det som sin hovedoppgave å gi foreldrene nye eller bedre verktøy for å håndtere vanskelige situasjoner, særlig gjelder det samspillet mellom barn og foreldre.

Miljøterapeutteamets prioriterte formål

I det følgende skal vi ta for oss miljøterapeutteamets prioriterte formål, herunder effektmål og resultatmål.

Barneverntjenesten ønsket seg et team for intervensjon i familier med formål å jobbe målrettet i en avgrenset periode på tre måneder. Intensjonen var å iverksette endringstiltak. Dette er et viktig punkt for å forstå suksesser, eventuelle konflikter og skuffelser over prosjektet. Å gripe miljøterapeutteamets målsetting slik den framkommer i plandokumentet og sammenholde det med informantenes opplevde målsettinger kan tjene til hjelp for å vurdere miljøterapeutteamets arbeid (Etzioni, 1978; Jacobsen & Thorsvik, 2002).

Et ambisiøst mandat med sprikende målsettinger?

Helt generelt kan en si at mål/ målsettinger er en beskrivelse av «en ønsket framtidig tilstand» (Etzioni, 1978; Jacobsen & Thorsvik, 2002). Vanligvis uttrykkes målene i en form som det er stor enighet om, og de kan ofte være diffuse og mangetydige (Repstad, 2004; Scott, 1992). For å illustrere oppfatninger av miljøterapeutteamets målsettinger tar vi med noen utsnitt fra noen av intervjuene.

- *Miljøterapeutene påpekte at det opprinnelige målet var at de skulle jobbe med det de kalte endringsarbeid. Arbeidet skulle avgrenses til 3 måneder. I mange saker blir det betydelig lenger, et eksempel er en sak hvor de har*

vært involvert i ett år. Dette ble blant annet begrunnet med at det er vanskelig å lage en god nok relasjon til familien over en kort tidsperiode. De jobber direkte i familien. Miljøterapeutene var opptatt av at saksbehandlerne som trakk dem inn i saken selv må tro på muligheten for endring i familien, og at mange av sakene som ble henvist til dem er veldig tunge. Derfor blir det bare unntaksvis at det er mulig å jobbe forebyggende.

- «Det varierer fra sak til sak, varierer veldig (hvor lenge de er inne i en sak). Fra 1 til 2 år. (Informanten har et eksempel på en sak over 2 år.) I denne saken vurderte barnevernet og barnehagen at barnet måtte tas under omsorg, men barnevernet hadde vært begrenset inne.....[...] Nå vurderes det ikke lengere å fremme fylkesnemndssak. Miljøterapeutene er fortsatt inne i familien». (Ekstern samarbeidspartner).
- «Ja det kan nok være at de er inne i 4 – 5 måneder og mer». (Ekstern samarbeidspartner).
- «Det skrives en bestilling. På (1) struktur og på (2) kartlegging og observasjon, (3) samtale rundt hva skjer med barnet. Bestillingen er avhengig av saken. [...] Jeg bestiller. Det går på kommunikasjon. I den aktuelle saken var det store kommunikasjonsproblemer» (saksbehandler)
- «En sak som jeg var sikker på skulle til nemnda, ble løst med rådgivning» (saksbehandler)

Saksbehandlerne i barneverntjenesten mente også at det i mange saker er for kort tid med en tre måneders intervensjon. Imidlertid påpekte de samtidig at det kunne være fornuftig å ha en fast rutine med evaluering av tiltaket etter tre måneder.

I de **gjennomgåtte** sakene er målsettingen nøye knyttet til tiltaksplanen. Miljøterapeutene forholder seg direkte til de oppsatte målsettingene og prøver å anvende metoder og verktøy som svarer direkte på disse målsettingene. Dette kan selvsagt også være et resultat av malen for rapportering, men det ser ut som det også gjenspeiler måten de arbeider på. Når det gjelder tidsaspektet varierer de gjennomgåtte sakene i intensitet og ingen varer mer enn et halvt år. Imidlertid kan dette se ut til å være et problem i den forstand at det i flere av sakene ser ut til å være behov for mer langvarig intervensjon. Mangel på måloppnåelse kan være et resultat av for kort

Vurdering: Nå er det slik at meningen/ betydningen av målsettinger ikke er gitt en gang for alle, de vil alltid være gjenstand for forhandlinger. Forhandlinger er grunnleggende i all sosialkonstruksjonistisk forståelse. «Forhandlingsbegrepet viser til handling, samhandling og kommunikasjon som inngår i bestrebelsene på å skape felles forståelse av et fenomen eller en situasjon. En forhandlings-situasjon etableres når partene innrømmer hverandre innflytelsesmuligheter. Hvis den ene parten motsetter seg enhver bevegelse, kan det ikke forhandles» (Gulbrandsen, 1998, p. 110). Et forhandlingsperspektiv forutsetter ikke at aktørene er bevisste og reflekterte over sine interessekonflikter, det kan vel være fred og fordragelighet. En «drakamp» om forståelsen, altså forhandling, omfatter i denne evalueringen all interaksjon og fortolkning av aktørenes intensjoner og handlinger.

Som vi har sett kom det under planleggingen, jfr. plandokumentet (Kristiansand, 2011) til uttrykk forholdsvis ambisiøse målsettinger for prosjektet hvor det skal arbeides avgrenset i en periode på tre måneder og hvor en skal iverksette endringstiltak. Målsettingene har i liten grad harmonisert med de virkemidler miljøterapeutteamet har hatt til rådighet. Det kan tyde på at enten så har teamet fått overført saker som de ikke har hatt den nødvendige kompetansen til å møte, eller så er plandokumentet overoptimistisk med hensyn til det å gjennomføre menneskelige endringer innen en tremåneders periode. På den annen side har miljøterapeutene satt i verk tiltak som har hatt en ønsket virkning, hvor ett eksempel er at en ikke anser det nødvendig å fremme sak til fylkesnemnda om omsorgsovertakelse, jfr. informantsitatet ovenfor.

Saksbehandlerne ser ikke ut til å oppfatte at det er problemstillinger knyttet til målsettingen. De bestiller en tjeneste ut fra hva de oppfatter er barnets/familiens behov og hva de mener miljøterapeutene kan stille opp med. Det kan imidlertid være et spørsmål om behovet for mer langsiktig intervensjon noen ganger undervurderes, og om tiltakene settes inn mer for å vise at her gjøres det noe enn fordi en tror på tiltaket.

I miljøterapeutenes egen beskrivelse av arbeidet ser det ut til å være uklarheter knyttet til forventninger om å arbeide forebyggende og å arbeide med endringsarbeid. I den formulerte målsettingen brukes begrepet «virkningsfulle tiltak», men det står lite om begreper som endrende eller forebyggende. Dette sammen med uklarheten er også til stede om hvor lenge tiltakene skal vare, inntil 3 måneder eller til endring finner sted. Disse problemstillingene er også

tydelige ved gjennomgang av enkeltsaker. Denne uklarheten må finne sin avklaring, enten relatert til arbeidet generelt eller relatert til målsettingene i den enkelte sak.

Arbeidsmetoder

I intervjuet med miljøterapeutteamet klarte de i begrenset grad å operasjonalisere hva de konkret gjorde i saken. Det som gikk igjen var;

- *Vi driver med veiledning. Følge familiene tett over tid. Coache. Trener på ulike forhold.*
- *Videre snakket de om grensesetting og struktur i familien.*
- *De beskrev familier hvor foreldrene sliter med økonomi, rus og psykiatri.*
- *De mente at bestillingen ofte var utydelig og ønsket at den skulle være tydeligere. De opplevde at det er uklar arbeidsdeling mellom miljøterapeutene og saksbehandlerne. Dette kan føre til at de trækker i hverandres ben.*
- *De påpekte videre et behov for en tydeligere arbeidsdeling. Hva skal miljøterapeutene jobbe med, hva skal saksbehandlerne jobbe med?*
- *De etterlyste tydeligere tiltaksplaner, og mente at jo bedre tiltaksplaner, jo lettere er det å jobbe. Familiene må vite hva de skal jobbe med.*
- *Terapeutene skal ikke jobbe med økonomien i familien, men de påpekte at før de kommer inn med tiltak må det ryddes i familiens økonomi. I det minste må det være tydelig hvem som gjør hva.*

En av samarbeidspartnerne uttalte dette i forhold til hva er det miljøterapeutene konkret gjør inn i familiene:

- *Lager rutiner i hjemmet, struktur på dagen. Legge inn telefonnr på mors mobil. Lære å betale rekninger. Få orden på økonomien. Mat-rutiner. Konsekvenser for barna (uhensiktsmessig atferd).*

Noen av informantene var opptatt av at miljøterapeutene kunne være for forsiktige i sine tilbakemeldinger til foreldrene. I dette ligger også å gjøre ting for foreldrene i stedet for at foreldrene lærer seg å gjøre ting selv. En av de eksterne informantene uttalte seg slik:

- *Å ikke stille krav til foreldrene gjør foreldrene avhengige av miljøterapeutene.*

Når dette er nevnt så berørte informanten det at barnevernet kanskje ser andre ting enn det informanten ser. Likevel så berørte flere det at miljø-

terapeutene er vel forsiktige i tilbakemeldinger til foreldrene samt at det kunne mangle på en nyansert og differensiert betraktning av utviklingen i løpet av den tiden miljøterapeutene var inne i familiene.

Arbeidsformen, det å jobbe hjemme hos er sentralt i miljøterapeutenes arbeidsmetoder. En ekstern informant uttaler det flere målbar på ulikt vis:

- *Å jobbe hjemme i familien, å være der når det skjer og gi konkret veiledning er kjempeviktig.*

Når vi spurte miljøterapeutene hva de oppfattet som unikt i sin måte å jobbe på kom det fram følgende momenter:

- *Vi har tro på det vi jobber med, det er stort engasjement*
- *Vi er fremtidsrettet og gir familiene verktøy*
- *Vi avlaster kurator*
- *Vi gir et annet bilde av barnevernet. Vi trekker frem det som er positivt, graver oss ikke ned i det vanskelige*
- *Vi holder fokus på det vi holder på med*
- *Vi jobber tett med familiene, på deres arenaer. Vi er deltakere i deres liv og de ser på oss som samarbeidspartnere. Vi har tro på dem.*
- *Vi selger derfor optimisme.*
- *Vi ser mye og familien kan ta til seg det vi sier fordi vi kjenner dem, er lenge inne i familien.*
- *Foreldrene må få tilbakemelding når det gjelder det vi ser. Vi forteller dem det de får til.*
- *Det som skiller oss fra saksbehandlerne er mengden. Hvis du skal få gode resultater må du være tett på. Du må være i en regelmessig relasjon til dem.*

Saksbehandlerne påpekte at det er de som bestiller tiltak og at dette er bestemmende for hva miljøterapeutenes innsats-

- *«Det er en ferdig mal for bestilling. Vi må bruke minst mulig tid på papirarbeid. Henviser derfor til andre sakspapirer og vedtak. Greit hvis vedtakene fra tidligere er konkrete».* (saksbehandler).
- *«Bestillingen må være slik at de vet hva de skal jobbe med. Det er vi som kjenner saken og vet hva som er problematikken».* (saksbehandler).

- *Søknaden sendes til teamet. En kan ønske seg en person eller en metode, men det søkes inn felles til hele tiltaksteamet, ikke bare til miljøterapeutene». (saksbehandler).*

Saksbehandlerne sier de velger ut saker det er der behov for fleksibel jobbing, der en trenger en som kan gå inn i familien, og de understreker at det er positivt at de kan jobbe noe om ettermiddagen og kvelden.

Det generelle inntrykket etter gjennomgangen av enkeltsakene er at miljøterapeutene representerer et fleksibelt tilbud. De skreddersyr i noen grad tiltakene rundt den enkeltes/familiens særskilte behov. Teamet representerer noe forskjellig kompetanse og det ser ut til at de klarer å utnytte den individuelle kompetansen den enkelte miljøterapeut besitter for å skape et tilbud som er i tråd med barnets og familiens behov.

Vurdering: I skjæringsfeltet barnevern – miljøterapeutisk tilnærming ligger også en kime til ideologikonflikt. På den ene siden «skreddersøm» hvor fleksibilitet, nærhet og «veien blir til mens en går» - tenkningen rår, og på den andre siden barnevernets kontrollørrolle og myndighetsutøvelse.

Forholdet mellom mål og ideologi kan kort beskrives ved at de konkrete handlingsmålene er avledet av mer omfattende ideologi, hvor blant annet følgende elementer inngår: Hva slags problemer har klientene? Hva er det mulig å gjøre med problemene? Hva er miljøterapeutteamets oppgave i forhold til disse problemene og hva må være andres oppgaver? Med utgangspunkt i det som til nå er sagt kan en få inntrykk av at ideologien er det fundamentale. Den fastsettes først, og så ut fra denne avledes målene, virkemidlene og struktur. Det er nok kun i en idealverden at prosessen foregår i denne stringente rekkefølgen. Som oftest er det snakk om et gjensidig samspill mellom organisasjonstrekkene samtidig som prosessene ikke på noen måte fullt ut er bevisste eller styrte til enhver tid. Når miljøterapeutteamet ble iverksatt hadde barneverntjenesten vide målsettinger og høye idealer for det. Her ligger det spenninger. Barnevernets natur er å drive med myndighetsutøvelse og miljøterapeutteamet er i sin natur i det vesentligste terapeutisk anlagt. Noe som for eksempel kan vise seg i situasjoner hvor miljøterapeutteamet kan ha andre vurderinger og legge vekt på andre forhold.

Det kan se ut som et godt samspill er vanskeligere å få til enn det som var forutsett i prosjektideen. Derfor kan det hende at det er behov for bedre prosedyrer for overføring av sakene fra saksbehandler til miljøterapeut.

Antatte virksomme komponenter

En av de eksterne informantene uttaler seg:

- *Der miljøterapeutene har tatt tak i strukturen i hjemmet, som har ført til at vi har fått mye roligere barn. Som ikke hele tiden, som ikke har hatt forutsigbarhet som nå har fått forutsigbarhet. Og det har ført til at barnet har blitt mye roligere.*

Dette med struktur og det å være nært inn på barn og familier er noe som går igjen. At barnet får vite hva som skal skje i løpet av dagen og uka, samt for de barna som går i barnehage at de for eksempel vet hvem som skal følge dem og hente dem. En annen ekstern informant uttaler:

- *Når tingene kommer i system så får barnet tid til å være barn og slippe å bekymre seg for alt det andre. Det merker vi veldig. Vi merker god forskjell, de er roligere, tryggere barn når strukturen i hjemmet endres.*

Ytterligere en informant uttalte:

- *Å jobbe hjemme hos og være tett på klientene over tid gir resultater. For å få til endringer så må miljøterapeuten være tilgjengelig – og det er de. Når miljøterapeuten var borte en tid pga. sykdom så så vi at klienten falt tilbake til gamle uvaner, og at når hun kom tilbake igjen så skjedde det raskt endringer til det bedre.*

Når dette er sagt så er det også informanter som indikerer at miljøterapeutene utfører arbeidet lite systematisk og at ting virker litt tilfeldig og personavhengig. Men ønsket om å vite konkret hva de gjør og kan bidra med går igjen. Miljøterapeutene selv og øvrige informanter kunne i liten grad eksplisitt målbære hva som her er virksomt i arbeidet inn mot familiene ut over det med å strukturere hverdagen.

Det var og informanter som opplevde at miljøterapeuten ikke fulgte opp bestillingen. Miljøterapeutene har forskjellig personlig kompetanse. Det er derfor i noen grad en forutsetning for at dette skal fungere positivt at en utnytter den spesialkompetansen den enkelte besitter. Gjennomgangen av enkeltsaker ty-

der på at teamet har et bevisst forhold til bruk av den enkeltes spesialkompetanse, og i hvert fall prøver å utnytte denne i fordelingen av saker. Samtidig er det en fare at det er spesialkompetansen som bestemmer hvilke redskaper/metoder som brukes, mer enn familiens behov.

Vurdering: Disse spenningene grunner blant annet på spørsmålet om hvorvidt miljøterapeutenes tilnærminger er evidensbaserte eller ikke. Evidensbaserte programmer slike som Parent Management Training Oregon(PMTO) og Multi-systemic Treatment (MST) er blitt en del av barnevernets praksis. Dette er behandlingsmetoder overfor barn og unge med alvorlige atferdsvansker (Angel, 2003; Omre, Schjelderup, & Marthinsen, 2005). Fordelene med evidensbaserte metoder er at de for det første gir en tydelig beskrivelse av innholdet gjennom en detaljert manual og i dette får brukeren en tydelig innholdsbeskrivelse av opplegget. For det andre finnes det systemer for å kontrollere at de som utøver praksisen (manualene) virkelig holder seg til innholdet, og for det tredje og siste finnes det kontrollerte studier som viser effektene av de ulike behandlingsmetodene (Angel, 2006; Martinsen, 2004). Sett opp i mot dette er det stilt spørsmål ved miljøterapeutteamets tilnærminger som ikke er evidensbaserte. Implisitt i disse spørsmålene ligger en underliggende kritikk i form av at brukerne av de sosiale tjenestene ofte er overlatt til den enkelte sosialarbeiders synsinger og teorier om hva som er bra eller dårlig. Videre får brukeren ofte ingen garantier for at personalet eller institusjonene virkelig utøver og er utdannet i de metoder og intervensjoner de sier de bedriver. Nå finnes det mange sosialarbeidere som bygger sitt faglige arbeid på velprøvd empiri og dokumentert teori, men for brukerne finnes ingen garantier (Angel, 2006). Barnevernsområdet som stort sett består av barn, foreldre og situasjoner er et svært sammensatt område som har behov for varierte kunnskapsbaser. Følgelig kan ikke kunnskaps- og kompetansebehovet i barnevernet kun dekkes gjennom evidensbaserte programmer alene, det er behov for ulike kunnskapsbaser (Angel, 2006; Martinsen, 2004). Det at miljøterapeutteamet har begrepet «terapeut» i seg kan ha ført til at det de i mindre grad har hatt fokus på å beskrive fullt ut hva de bedriver, i det de har mer terapeutiske tilnærminger med fokus på prosess og «skreddersøm», og ifølge noen av de intervjuede får gode tilbakemeldinger med hensyn til arbeidet.

Er det en fare for at det blir for mange personer/instanser inne i bildet i relasjonen til det enkelte barn/den enkelte familie? Noen av informantene er opptatt

av at særlig i familier med mye psykiatriske problemer kan det bli mange involverte i hver familie. Særlig i en av enkeltsakene kan dette se ut til å være et problem.

Miljøterapeutene jobber inn i hjemmene, og de sier at de ikke opplever et press for å bli saksbehandlere. De snakker om tetthet, tid og involvering, og de har mer erfaring og kompetanse på miljøterapi og endringsarbeid enn saksbehandlerne: Familiene ser dem mer, mens saksbehandlerne er noe mer på avstand i forhold til familiene.

Hva har miljøterapeutteamet betydd for det tverrfaglige og tverretatlige samarbeidet?

Det kom fram at hver av miljøterapeutene jobbet med utgangspunkt i sin metodiske spesialkompetanse. De hadde mellom fire og seks saker hver. De jobber opp til to ettermiddager/kvelder i uka og de prøver å være så fleksible som mulig når det gjelder tidspunkter. De beskriver i liten grad at de deltar i tverrfaglige samarbeidsfora. De nevner at noen ganger er det saksbehandler som representerer barnevernet, noen ganger er de også med.

De barneverneksterne informantene vektlegger at miljøterapeutene bidrar med informasjon om hva de jobber konkret med. Videre å informere om hvordan utviklingen er og hva de trenger å gjøre videre i familiene. En ekstern informant sa:

- *De bidrar med at samarbeidspartnerne får et større kjennskap til familiens strev og utfordringer.*

Noen ganger kommer miljøterapeutene tett innpå foreldrene, og da får de av og til informasjon som samarbeidspartnerne ikke får. Dette bidrar til at det skapes et større grunnlag til å forstå barnet og familien. På samme tid etterlyste flere av informantene at miljøterapeutene var mer proaktive i prosessen underveis, altså mer aktivt inn i mot de ulike samarbeidspartnerne. Det vil si utveksle informasjon gjensidig, samordne arbeidet og ta felles oppsummeringer og statuser underveis sammen med barn og familier.

Saksbehandlerne i barneverntjenesten snakker positivt om samarbeidet.

- *«De tar mye over, men sjekker ut hvordan det går. De er ikke med i ansvarsgruppa. Samarbeidet har fungert bra. Noe ganger kan de jobbe med foreldrene, så kan jeg jobbe med ungdommene». (saksbehandler).*

Vurdering: Fagfolk er ment å tenke bredde og kvalitet i arbeidet med brukeren. Koordinering av arbeidet og informasjonsutveksling danner grunnlaget for tverrfaglig arbeid. Om det skal være mulig å arbeide med hele problemkomplekset til den enkelte, må de eksisterende grenser mellom etater og sektorer, mellom omsorg, opplæring og behandling viskes ut. Fagpersoner som deltar i et tverrfaglig samarbeid kan i prinsippet bevege seg mellom to ytterpunkt. Mot en gradvis oppløsning av faglige skillelinjer slik at arbeidet går fra tverrfaglig samarbeid til et samarbeid mellom personer som besitter stort sett den samme erfaring. Alternativt kan utviklingen gå mot en distansert arbeidsform hvor den enkelte fagperson opererer relativt selvstendig innenfor sine respektive ansvarsområder. Hensikten med tverrfaglig arbeid er todelt. For det første dreier det seg om å sikre kvaliteten på arbeidet ved å utnytte den samlede kompetansen maksimalt, og for det andre dreier det seg om å utvikle et felles kunnskaps- og erfaringsgrunnlag på tvers av fag som igjen er faglig stimulerende for de involverte (Lauvås & Lauvås, 2004). Begrepet tverretatlig rommer noe mer enn tverrfaglig arbeid, fordi en må arbeide på tvers av sektorer og nivåer. På den måten blir tverretatlig samarbeid et symposium av fagene, profesjonene og de administrative og kulturelle tradisjoner i de ulike etater (Rønbeck, 2003). Tverretatlig samarbeid ligger derfor på et høyere nivå og synes å være mer krevende enn tverrfaglig samarbeid.

Er det noe hensikt å ha et slikt team?

Alle informantene svarte utvetydig positivt til at det er hensiktsmessig å ha et slikt miljøterapeutteam. En ekstern informant forteller:

- *Ja det synes jeg. Jeg vet ikke hvem andre som skulle gjort dette (forandlingsarbeidet). Saksbehandlerne har ikke kapasitet ut fra den arbeidsmengden de har. Noen må hjelpe disse menneskene det er klart. Jeg ser absolutt nytten av det (teamet) hvis ikke så måtte du spredd det ut på så mange forskjellige medarbeidere.*

En annen informant uttaler seg slik:

- *Utvilsomt, dette er viktig!*

Også i saker det en ikke nådde målsettingen uttalte en av de eksterne informantene følgende:

- *Å jobbe inn i familiene på alle døgnets timer, samt gjøre ting sammen med er helt avgjørende – dette må de (barnevernet) gjøre mer av.*

Flere berørte det at om miljøterapeutteamet ikke hadde vært inne i familien så ville nok flere av sakene ha havnet hos fylkesnemnda og barna ville vært under barnevernets omsorg.

På en annen side var det flere av informantene som etterlyste det at teamet måtte være enda mer konkret og tilstede i familienes liv. Det å konkret lære og trene på foreldreferdigheter og ikke «undervise» rent teoretisk i forhold til det å være foreldre, men gi *konkret* veiledning i *konkrete* situasjoner. Også det å kunne for eksempel ringe til miljøterapeutene og melde sin bekymring om barnet ikke møter opp (skole/barnehage), og at de kunne dra hjem til familien og barnet for å sjekke om det var noe som var oppstått.

Miljøterapeutene mener at når en ikke har lykkes i noen saker skyldes det at tiltaket er mer et behov saksbehandleren opplever at familiene trenger, mer enn familiene det opplever selv. Også problem med 4.12 saker. En sak hvor en ungdom ikke ville ha tiltaket. Dette reiser spørsmålsteget ved grad av frivillighet i sakene. Hvilket press ligger bak når miljøterapeuten kommer inn i familien?

Er det rammebetingelser eller arbeidsmåter som kunne vært annerledes for å få en maksimal utnyttelse av muligheten som miljøterapeutteamet representerer? Følgende framkom:

- *Mere ressurser, flere personer?*
- *Tydligere organisering, felles ledelse?*

Saksbehandlerne er enstemmige om å vurdere tiltaket som positivt.

- *«Det er et godt hjelpetiltak som jeg ikke har muligheten til å jobbe med. Alternativet ville vært å hente miljøarbeidere utenfra. Jeg måtte hentet ressursene et annet sted».* (saksbehandler).
- *«Jeg har jobbet i en liten kommune som ikke hadde tiltak. Det er en enorm ressurs å ha dem her. Hvis en må søke andre steder, f.eks. i Bufetat, blir det mer byråkratisk. Nærheten betyr mye. Foreldrene vet også at miljøterapeutene og saksbehandlerne representerer samme etaten. Det er for liten kapasitet, vi kunne ha brukt dem mer».* (saksbehandler).

Et forsøk på å sammenligne de vellykkede og de mindre vellykkede enkeltsakene kan tyde på at denne typen tiltak fungerer best i familier hvor problemene ikke er kommet veldig langt og hvor det fortsatt kan fokuseres på klart forebyggende tiltak. I de sakene en ikke har lyktes kan det se ut til at det er behov for tettere og ikke minst mer langsiktig oppfølging. I de sakene vi har plassert i mellomkategorien (Delvis vellykket) ser det ut som det har skjedd en endring i positiv retning. Det ser imidlertid ut som om miljøterapeutenes bistand bare har fungert som starten på en prosess som bør følges opp. I et par av sakene mener miljøterapeuten at de ikke har tilstrekkelig kompetanse relatert til familiens omfattende behov. Rapportene er skrevet med endring som hovedfokus.

I noen av sakene kan en få et inntrykk av barneverntjenesten egentlig ikke hadde tro på det å sette inn miljøterapeut, men at de hadde behov for å dokumentere at de hadde satt inn nødvendige tiltak. Dette medfører uklarheter knyttet til eierskapet til tiltaket, er det barneverntjenesten, foreldrene, barnet eller miljøterapeuten. Denne typen uklarhet kan ha bidratt til at tiltaket ikke ble vellykket.

Det ser ut til å være en felles disposisjon for rapportene. Allikevel har de fått en svært forskjellig form. For bedre å kunne evaluere innsatsen løpende og sammenligne resultater kunne det derfor være et tiltak å utvikle noe større grad av felles tilnærming og en noe mer detaljert mal for rapportering.

Vurdering: Barnevernet står overfor et komplekst «landskap» av normer, verdier, plikter og rettigheter, og ulike hensyn som må veies opp mot hverandre når det skal treffes beslutninger. Utgangspunktet er at en hele tiden skal ha barnets beste for øyet når det treffes vedtak etter lov om barneverntjenester. Det er ingen entydig forståelse av hva som ligger i dette. Det er følgelig den enkelte miljøterapeut/saksbehandler som må vurdere hva som i prinsippet ligger i hvert enkelt tilfelle ut fra momentene, barnets behov for stabil og god voksenkontakt, det biologiske prinsipp, at en skal høre på hva det enkelte barn mener ut fra de begrensninger alder og modenhet setter. En slik åpning for skjønn som må fylles med fagkunnskap. Det er gjennom sin fagkunnskap at den enkelte miljøterapeut har lært noe om hvordan en skal forstå og håndtere barns problemer og vansker. Ulike tiltak og inngripen kan rettferdiggjøres i ulike teorier (Eriksen, 2001). I materialet er det implisitte spenninger. Informantene kan sies rimelig fornøyde med teamets tilnærminger, det vil først og fremst si fleksibiliteten, men samtidig etterspør de mer konkrete metoder. Diskursene

kan forstås som en forhandling omkring forståelsen av kunnskapens betydning og ulik tro på at kunnskap vil kunne gi klare og entydige handlingsveiledninger i forhold til mange av de problemene barnevernet og miljøterapeutene skal håndtere.

Konklusjon

Hovedspørsmålet i evalueringen er om miljøterapeuttiltaket klarer å realisere sine mål innenfor de foreliggende organisatoriske rammene. Svaret på det kan ikke formuleres i et klart ja eller nei. Når dette er sagt viser miljøterapeutprosjektet et hederlig forsøk på å tilby koordinerte og enhetlige tjenester til barn og familier i barnevernet. Evaluatoren er entydig klar på at miljøterapeuttiltaket bør videreføres da det synes som et vellykket prosjekt. Likevel finnes det en rekke lærings- og forbedringspunkter.

I det følgende vil noen mer fokuserte momenter trekkes fram. Som nevnt har vi med utgangspunkt i miljøterapeutprosjektets prioriterte formål, som er «*at barneverntjenesten skal tilby målrettede tiltak til familier som er i behov av hjelpetiltak etter lov om barneverntjenester § 4-4.*» – funnet det fruktbart å drøfte organisatoriske trekk ved miljøterapeutprosjektet, nærmere bestemt samspillet mellom målsetting, ideologi, ressurser, teknologi, struktur, aktører og forholdet til omgivelsene.

Mål og virkemidler trenger en alltid tid til å klargjøre i en organisasjon. Som vi har sett har miljøterapeutprosjektet operert under forhold med brede og vage målsettinger. Det er ikke noe særegent for dette prosjektet at de offisielle målene er forholdsvis diffust formulert og med det lite operasjonelle. Intensjonen med miljøterapeutprosjektet er på mange vis «politisk» korrekt hvor da brukeren skal settes i sentrum, at han eller hun skal slippe å falle mellom to stoler eller å gå fra den ene instansen til den andre, og at han eller hun kan få koordinerte og avpassede tjenester på et og samme sted. Helt konkrete målsettinger kan være ubehagelige for organisasjonene i forbindelse med en evaluering. Om en har noe uklare målsettinger er det mer behagelig for organisasjonens aktuelle talspersoner å kunne konkludere med at resultatet er «tilfredsstillende» og sett under de rådende forholdene (for eksempel ved organisering av tiltak) «slett ikke verst». For beslutningstakerne og ledere kan ambisiøse og løst formede målsettinger være salgbare utad og vise omverdenen at en er handlingsorientert. På samme tid kan dette uklare bidra til problematiske situasjoner for utøver i den enkelte sak.

Miljøterapeutprosjektet synes å ha problemer med å beskrive og formidle hva slags «metode» de arbeider etter (teknologi), eller om ikke direkte metode, så i alle fall hvordan de jobber og hvorfor de velger å arbeide som de gjør. Kanskje

de ikke har noen bevisst og klar uttalt oppfatning av det selv som de klarer å formidle til omgivelsene. I dag forventes det at organisasjoner skal både kunne gjøre rede for og dokumentere sin virksomhet i det omgivelsene krever innsyn og kontroll. Fagkompetanse i seg selv er ikke garanti nok og brukerne krever å få vite både innhold i den behandlingen som tilbys og om den faktisk virker.

I hvilken grad er miljøterapeutenes innsats avgrenset til en periode på tre måneder? Selv om enkeltsakene har en tydelig tidsavgrensning er det entydig blant informantene at miljøterapeutene er inne i sakene betydelig lengre enn 3 måneder. Dette effektmålet synes ikke nådd. Når dette er sagt så synes det vel optimistisk å forvente at en kan få til fundamentale endringer i krevende samhandlingsproblematikk, egenforståelse og fungering hos barn og familier i løpet av en tremåneders periode. Her bør en justere beskrivelsen av tiltaket (prosjektbeskrivelsen) i tråd med hva som er realistisk med hensyn til den tid miljøterapeutene skal være inne i sakene.

Metode ut fra hva miljøterapeut og kurator i samarbeid med familien tror vil være det beste. Flagging av «merkevaren» å jobbe miljøterapeutisk er solgt til omgivelsene på en slik måte at alle beskriver miljøterapeutprosjektets tilnærminger som miljøterapeutisk. Alle gir en beskrivelse av at miljøterapeutprosjektet arbeider miljøterapeutisk. Begrepet miljøterapeutisk synes å fungere som en overordnet modell for hvordan omgivelsene oppfatter at miljøterapeutene arbeider. «Et modellmonopol oppstår der ett perspektiv blir enerådende og en virkelighetsmodell av en mangetydig virkelighet blir tatt for enegyldig. Det innsnevrer meningshorisont og menneskeverd» (Bråten, 1983). Det vil si at det er bred enighet om at miljøterapeutene både jobber og skal jobbe miljøterapeutisk, men det er ingen enighet om hva dette innebærer og hvordan det skjer. Derfor er det nødvendig å presisere hva en legger i dette, eller at en i alle fall blir enig om at en ikke skal innholdsbestemme dette.

Dette effektmålet er det problematisk å vurdere i hvilken grad er nådd.

Overføringsverdien av miljøterapeutenes arbeidsmetodikk til andre deler av barnevernet avhenger helt og holdet av at metodikken tydeliggjøres helt konkret, altså hvilke aktiviteter inngår i miljøterapeutenes handlingsrepertoar. I et brukerperspektiv må en forvente at brukerne skal få vite hva de får og i et faglig og administrativt perspektiv må ledelse og andre fagpersoner vite hva som virker i hvilke situasjoner, og til hvilken pris. Vurderingen av den enkelte sak

bør derfor også systematiseres bedre slik at arbeidet kan benyttes i mer langsiktige metodeutvikling.

Er tilnærmingene nettverksbaserte? Teamet selv og øvrige informanter trekker ikke fram at teamet driver nettverksbaserte tilnærminger i nevneverdig grad. Tilnærmingene er i det vesentligste familie- og individbaserte. Dette gjelder også i overveiende grad i de gjennomgåtte sakene. Dette effektmålet kan i liten grad sies nådd. Dette effektmålet bør vurderes fjernet, eller presiseres med tanke på justering av miljøterapeutenes innsats.

Samarbeides det tett utad med viktige instanser? Svaret her er et betinget ja. Det hele kommer an på den aktuelle saken miljøterapeutene er inne i. Når dette er sagt så er en miljøterapeutisk tilnærming i sitt vesen familie- og individfokuserte og i mindre grad fokusert på systemnivå. Dette effektmålet er delvis nådd.

Hvordan påvirker miljøterapeutenes arbeid arbeidssituasjonen for ansatte i de andre teamene i barneverntjenesten?

Miljøterapeutene selv opplever at saksbehandlerne er glade for det miljøterapeutene kan bidra med og de opplever at de er en avlastning for kuratorene. De sier at de får tilbakemeldinger som betyr at arbeidet blir sett på som en avlastning. Det kan hevdes at det skal mye til at de ikke får denne typen tilbakemeldinger. Bare det å kunne dele ansvaret for en alvorlig sak med en annen kompetent barnevernarbeider må oppleves som en lettelse. Saksbehandlerne er lite opptatt av hvordan miljøterapeutenes arbeid direkte påvirker deres arbeidssituasjon, men opplever miljøterapeutteamets innsats som virkningsfulle både i form av at å få til endringer i familiene og ikke minst det å få belyst en sak ytterligere.

Gir miljøterapeutteamet barneverntjenesten målrettede og virkningsfulle tiltak?

Svaret på dette er ja. Se ovennevnte betraktninger.

Følgende punkter anbefales fulgt opp:

1. Tydeliggjøring av teamets målsetting
2. Tydeliggjøring av miljøterapeutenes fagkompetanse. Det trengs en tydelig kommunisering av teamets virkemidler, altså hva de konkret gjør.
3. Vurdering av realismen av 3 måneders innsats mot endringseffekten.
4. En eventuell endring i tre-måneders begrensingen kan kobles sammen med en utvikling av bedre evalueringrutiner
5. Vurdere i hvilken grad det skal være en målsetting at miljøterapeutteamets skal jobbe nettverksbasert.
6. Miljøterapeutteamet kan ha behov av å bli styrket med sped- og småbarnskompetanse.
7. Det bør vurderes å øke miljøterapeutteamets kapasitet.
8. Det bør vurderes å utarbeide et bedre rapporteringssystem som kan bidra til et enkelt og samtidig mer systematisk opplegge for løpende evaluering av miljøterapeutteamets arbeid

Referanser

- Angel, B. Ø. (2003). Evidensbaserte programmer - kunnskapsformer og menneskesyn i sosialt arbeid. *Nordisk Sosialt Arbeid*, 23(2), 66-72.
- Angel, B. Ø. (2006). *New methods in child welfare - a challenge for social work* Paper presented at the The 10 Biennial ICSD European Conference.
- Bråten, S. (1983). *Dialogens vilkår i datasamfunnet: essays om modellmonopol og meningshorisont i organisasjons- og informasjonssammenheng: utdrag*. Oslo: Universitetsforl.
- Eriksen, E. O. (2001). *Demokratiets sorte hull: om spenningen mellom fag og politikk i velferdsstaten*. Oslo: Abstrakt forl.
- Etzioni, A. (1978). *Moderne organisasjoner*. Oslo: Tanum-Norli.
- Fog, J. (2004). *Med samtalen som utgangspunkt: det kvalitative forskningsinterview* (2. rev. ed.). København: Akademisk Forlag.
- Gulbrandsen, L. M. (1998). *I barns dagligliv: en kulturpsykologisk studie av jenter og gutters utvikling*. Oslo: Universitetsforl.
- Jacobsen, D. I., & Thorsvik, J. (2002). *Hvordan organisasjoner fungerer innføring i organisasjon og ledelse* (2. ed.). Bergen: Fagbokforl.
- Kristiansand. (2011). *Miljøterapeut - prosjektet*. Kristiansand: Barnevernstjenesten i Kristiansand kommune.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lauvås, K., & Lauvås, P. (2004). *Tverrfaglig samarbeid: perspektiv og strategi*. Oslo: Universitetsforl.
- Martinsen, E. (2004). Evidensbasert" – praksis og ideologi. *Nordisk Sosialt arbeid*, 4.
- McCracken, G. D. (1988). *The long interview*. Newbury Park, Calif.: Sage.
- Lov om behandling av personopplysninger (2000).
- Omre, C., Schjelderup, L., & Marthinsen, E. (2005). *Nye metoder i et moderne barnevern*. Bergen: Fagbokforl.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods* (3rd ed.). Thousand Oaks, Calif: Sage Publications.
- Repstad, P. (1998). *Mellom nærhet og distanse: kvalitative metoder i samfunnsfag* (3 ed.). Oslo: Universitetsforl.
- Repstad, P. (2004). *Sosiologiske perspektiver for helse- og sosialarbeidere*. Oslo: Universitetsforl.
- Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet: fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforl.
- Rønbeck, A. L. (2003). *Tverretatlig samhandling i spesialundervisningen: oppfyller det spesialpedagogiske arbeidet kravene som stilles i offentlige dokumenter?*, Universitetet i Tromsø, Tromsø.
- Scott, W. R. (1992). *Organizations: rational, natural, and open systems* (3rd ed.). Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Thagaard, T. (2003). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode* (2 ed.). Bergen: Fagbokforl.

Vedlegg

Vedlegg 1. Samtalemomenter

Samtalemomenter i forbindelse med evaluering av miljøterapeutteam i barneverntjenesten i Kristiansand kommune.

Mål med evalueringen:

Gi kunnskap om utfall og opplevelse av miljøterapeuttiltaket.

a. Prosjektets formål

- *Målrettet arbeid i en avgrenset periode på 3 måneder*
Hva forstår dere med avgrenset periode på 3 mnd., hvordan er dette løst og hva har utfordringene vært?
- *Metode ut fra hva miljøterapeut og kurator i samarbeid med familien tror vil være det beste*
Hvordan har teamet arbeidet med dette og hvilke erfaringer er gjort?
- *Nettverksbasert tilnærming*
Hvordan har miljøterapeutteamet arbeidet med dette og hvilke erfaringer er gjort?
- *Tett samarbeide utad med viktige instanser*
Hva innebærer dette, og hvilke instanser er dette

Hvordan virker dette mandatet? Hvor har hovedvekten av arbeidet ligget? Hva har vært det spesifikke med dette prosjektet som en ikke ville ha blitt gjort ellers?

b. Hva har kjennetegnet det metodiske arbeidet?

Ett mål er at barneverntjenesten skal gi målrettede og virkningsfulle tiltak.

- Hva ligger i et slikt perspektiv?
- Hvilke konsekvenser har et slikt perspektiv?

Skole, arbeid, familie, venner, fritid, øvrig hjelpeapparat?

Hvordan har miljøterapeutteamet imøtekommet dette?

- Har det vært enighet om denne tilnærmingen?
- Er det noen gjennomgående trekk ved arbeidsmåtene i alle sakene, hva er det?

- c. Hva har miljøterapeutteamet betydd for det tverretatlige samarbeidet?
- Hvordan oppfatter de ulike etatene sin rolle i forhold til miljøterapeutteamet?
 - Beskriv eventuelle ulikheter i samarbeid knyttet til ungdom som er henvist til teamet?
 - Er det forskjeller i forståelsen av ungdommenes problematikk?
 - Hva har teamet bidratt med – innad og i forhold til samarbeidspartnere?
- d. Teamets fungering - resultater?
- Hvordan har teamet fungert? Samarbeid internt, kollegaveiledning, roller kurator vs miljøterapeut, forventninger fra kurator med mer.
 - Er det en forutsetning for å jobbe miljøterapeutisk at man jobber i team, eller kan dette gjøres av enkeltvis?
 - Oppnår man andre resultater når man jobber som ren miljøterapeut i en avgrenset periode enn når man har en sak og jobber tiltak over tid som kurator?
 - Miljøterapeutens fleksibilitet.
 - Hovedbegrunnelsen for i en periode la noen kuratorer jobbe miljøterapeutisk, var å avlaste resten av kuratorene. Oppleves det slik? Om ikke, forslag til endringer?

Vedlegg 2. Informantoversikt

Barnehage	1
Helsestasjon	1
Familiesenter	1
Barneskole	1
Videregående skole	1
Saksbehandler i barneverntjenesten	5
Miljøterapeuter	3
Informanter i alt	13

Vedlegg 3. En kort beskrivelse av de gjennomgåtte enkeltsakene

Miljøterapeutene ble bedt om å gi oss i anonymisert form innsyn i tiltaksplaner og avslutningsrapporter fra 9 saker. Det skulle være tre vellykkede, tre saker hvor en hadde mislyktes og tre midt i mellom. Rapportene gir et konkret og godt bilde av hvordan miljøterapeutene arbeider.

Spørsmålet vi har stilt oss ved gjennomgangen av tiltaksplanene med tilhørende evalueringer er om resonnementene er bygd opp rundt en kompenserende eller en endringsbasert argumentasjon. Gjennom en analyse av tekstene ønsker vi å finne ut hvordan argumentasjonen ble utviklet.

De tre sakene som beskrives som vellykkede er:

- en sak med en fem år gammelt barn med innvandrerbakgrunn (A)
- en sak med en 11 år gammelt barn, også med innvandrerbakgrunn (B)
- en sak med et søskenpar, med hovedvekt på 6 år gammelt barn (C)

I sak A får mor betydelig hjelp til å bli bevisst på hvordan hennes atferd og omgivelsene påvirker barnet, og det ser ut til at hun også får tips om konkrete verktøy hun kan bruke i vanskelige situasjoner (eksempelvis pausetid, belønningsskjema, bra- og verdikort). Rapporten knytter arbeidet som er gjort opp mot målene som er satt i tiltaksplanen, med fokus i hovedsak på atferd og samspill.

I sak B er rapporten svært konkret når det gjelder hva som rent faktisk er gjort fra miljøterapeutens side. Terapeuten bruker to metoder; foreldrerådgivning og inspirerende coaching. Også her ser det ut til at prosjektet er å gi mor metoder og verktøy som kan brukes i kommunikasjonen med barnet, og i rapporten oppsummerer terapeuten at de har lyktes i å skape forandring

I sak C er det et hovedmål å redusere en konflikt mellom foreldrene for derigjennom å bedre forholdene for barnet. Den metodiske tilnærmingen var systemisk familieterapi. Terapeuten opplevde imidlertid at det var nødvendig å fokusere på barnet, mer enn på foreldrene. Saken avsluttes med at miljøterapeuten anbefaler utskrivning fra barnevernet fordi det ikke lenger er noen grunn til å opprettholde kontakten.

De tre sakene som beskrives om mislykkede er

- en sak med et barn på fem år med innvandrerbakgrunn (D)
- en sak med et barn som er 17 år når tiltaket avsluttes (E)
- en sak med to barn, fem og ett år gamle (F)

I sak D var det to miljøterapeuter inne i bildet, den første ble syk og måtte trekke seg. Miljøterapeuten har jobbet med forskjellige verktøy for bedring av kommunikasjon

mellom mor og barn. Målet var å styrke mors myndighetsrolle. Det ser ikke ut til at de har fått til endringer i relasjonen. I sluttrapporten sies det at det ser ut som om «mor har gitt opp».

I sak E skal barnet få hjelp til å bo på hybel. Det blir i midlertid mye bråk og det ender med at barnet ikke lenger vil ha noe med miljøterapeuten å gjøre.

I sak F er det en mor med psykiske problemer og miljøterapeuten vurderer at hun trenger mer hjelp enn det de har mulighet for å stille opp med. Hun anbefaler videre tett oppfølging av familien, muligens i form av barn/foreldreinstitusjon.

Det er også tre saker i kategorien delvis vellykket:

- En sak med at barn på 10 år (G)
- En sak med et barn i fosterhjem på 15 år (H)
- En sak med et barn på 11 år med atferdsvansker (I)

I alle disse tre sakene ser vi at det er behov for mer omfattende hjelp enn det miljøterapeutene mener de kan bidra med. I den siste saken (I) mener terapeuten at det er nødvendig å vurdere omsorgsovertakelse, selv om de sier at mor har lært en del underveis om hvordan hun skal håndtere en svært vanskelig situasjon.